

- Título:** *A aristocracia imposible: O discurso político de Nietzsche*
- Autor:** Francisco Sampedro
- Editorial:** Laióvento, Santiago de Compostela, 2001
- Colección:** Ensaio
- Núm. pp.:** 158
- Tamaño:** 21 x 14

De novo Nietzsche. Un ano despois do centenario da súa morte durante o que se prodigaron escritos sobre a súa obra, volve a recordá-lo profesor Francisco Sampedro a este incombustible pensador. ¿Que ten Nietzsche para que deba ser recordado xa no lumbrigar do século XXI? Quizabes a Humanidade aínda ten unha débeda pendente con el e el non se decide a cruzar a ourela do esquecemento mentres non a cobre. Seguro que era un neno feliz no seo da familia do pastor protestante, Karl Ludwig, con súa nai e seus dous irmáns, Elisabeth e Josef. Pero con tan só cinco anos a vida dálle un xiro radical coa morte de seu pai e seu irmán. Desde entón vive nun ambiente exclusivamente feminino: nai, tía e irmá. O desamparo que significa a figura paterna vai deixar unha profunda pegada que non se borrará. No colexio era un neno solitario, tímido, con dificultades para comunicarse cos demais pero brillaba pola súa intelixencia e dotes para a música: tocaba moi ben o piano e mesmo compoñía. Sen embargo, súa nai confiaba en velo convertido en pastor, seguindo a tradición familiar. Con ese fin empezou a

estudiar Teoloxía en Bonn. Rematado o primeiro curso, tras unha tensa discusión con súa nai, decide abandonar Teoloxía e dedicarse exclusivamente á Filoloxía. Hai aí un distanciamento da autoridade materna e o inicio dunha ruptura relixiosa que se afondará co tempo. Filólogo excepcional e catedrático en Basilea con só 24 anos, de novo a súa ousadía intelectual, alentada pola amizade de Wagner, lévao a atacar de forma directa os ilustres filólogos alemáns en *A orixe da traxedia*. A partir de agora, Nietzsche, como di un deles —Usener— considérase “cientificamente morto”. Tampouco triunfou no terreo amoroso: a curta relación con Lou von Salomé a quen admiraba pola súa beleza e intelixencia rematou en decepción. Nietzsche queda só, filósofo errante que vive en pensións barateiras alternando o mar e a montaña por esixencias da súa delicada saúde. Descríbeo ben Stefan Zweig cando di que se pode atopar “nun mesquiño comedor dunha pensión de 6 francos día nun hotel dos Alpes ou xunto á ribeira do Liguria [...]”. O seu traxe é escuro e coidadosamente aseado, escura é tamén a súa face e o seu cabelo cas-

taño vai revoltado, como axitado pola ondada; escuros son igualmente os seus ollos, que se ven tamén a través duns cristais grosos, extraordinariamente grosos. Semella un home que vive nas sombras, máis alá da sociedade, máis alá da conversación, e que está sempre temeroso de todo o que sexa ruxido ou mesmo son... Nin un vaso de viño, nin un vaso de cervexa, nada de alcohol, nada de café [...]; so unha comida sobria e unha conversación de cortesía en voz baixa co veciño de mesa”. A penas contou cunha mancha de amigos. Os últimos anos pásalos na casa materna xunto a nai e a irmá, quen logo manipulará as súas obras en proveito propio.

¿Por que segue interesando a obra de Nietzsche? Hai varias causas que poden explicar ese renovado interese polos seus escritos. Unha delas é a forma na que se implica no que di xogándose o tipo nas súas críticas acedidas. El mesmo tivo que costear do seu peto a edición dalgunha obra por non atopar quen lla quixese publicar. Os seus dardos envelenados diríxense cara á moral, relixión, política ou filosofía. Todo apunta na mesma dirección: a cultura decadente. Nietzsche é un experto na arte de conduci-lo lector cara ós altos cimbros para amosarlle o abismo estarrecedor. Como di Sampedro, combina dotes psicolóxicos e literarios para provoca-lo desacougo, ese estraño fenómeno de atracción e repulsión. Tamén se move con mestría na penumbra da ambigüidade, no choque das contradicións, deixando

intencionadamente por aclaralo sentido final de moitos enunciados. Quere obrigar a pensar.

O libro de Sampedro mergúllase no discurso político nietzscheano, nunha cuestión que levantou paixóns e segue a ser polémica. Queda fóra de toda dúbida que Nietzsche non se sentiu atraído pola política nin polos políticos, pero si se interesou polo poder, a cultura e o tipo de sociedade na que vivía. O que escribiu sobre estes temas tivo repercusións na política. O seu pensamento foi utilizado polo nacionalsocialismo alemán. ¿Era Nietzsche un fascista? Sen dúbida, el non foi un fascista e morreu varios anos antes de que o nazismo alcanzase o poder. Sen embargo, algo debe haber nos seus escritos que permitise convertelo en filósofo do nazismo (coa inestimable axuda, por suposto, de súa irmá Elisabeth, casada con Bernhard Förster, membro destacado do partido nazi). Sampedro trata de dar resposta a esta cuestión esculpando nos textos de Nietzsche e apoiándose no seu xuízo na testemuña de relevantes especialistas. A principal dificultade para entender a Nietzsche deriva da súa forma de escribir: abundancia de metáforas insinuantes, ambigüidades intencionadamente escuras ou contradicións aparentemente insuperables.

Durante a súa vida Nietzsche atacou ó alemán a quen cualifica de canalla vulgar. Para distanciarse del acode á súa orixe polaca: “eu son un aristócrata polaco, *pur sang*”. E con relación ó

Kaiser comenta que “non lle concedería a honra de se-lo meu cocheiro”.

¿Que ten que ver Nietzsche co antisemitismo? Non adopta unha postura clara. Ten textos xenófobos que defenden a pureza de razas e sinala a mestura delas como causa da decadencia de Occidente. As mesmas ideas socialistas e democráticas son froito desa mestura racial. Coñecía a obra de Gobinau, que solicitara en Basilea. Pero, por outra parte, aparecen múltiples textos e afirmacións contundentes onde ataca os antisemitas, empezando por súa irmá á que alcuma de “mona antisemita vingativa”. Tamén é contundente a resposta que lle dá a Theodor Fritsch cando lle escribe gabando a súa obra: “vostede faime vomitar, sinto noxo cando o nome de Zaratustra sae da súa boca”.

Nietzsche explica o antisemitismo do seu tempo como unha reacción de resentidos fronte ó xudeu que se fixo ó longo dos anos a base de loitar contra todo e contra todos e que nese momento ten xenialidade e cartos. De aí deriva o rancor da masa contra os xudeus. Hai un texto significativo de Nietzsche que cita Sampedro na páxina 77: “Todo o problema dos xudeus non se dá no seo dos Estados nacionais máis que en tanto en canto aquí o seu activo dinamismo e a súa intelixencia superior, o seu capital de espírito e de vontade durante longo tempo amasado de xeración en xeración na escola do sufrimento, ten que chegar a prevalecer por todas partes dun suxeito que esperta a envexa e o odio, de modo que en case

tódalas nacións actuais [...] vai subindo de ton a indecencia literaria de leva-los xudeus ó matadoiro como chibos expiatorios de tódolos males públicos e privados posibles [...]. Toda nación, todo home ten calidades desagradables, mesmo perigosas; é cruel pretender que o xudeu poida ser unha excepción [...] quizabes sexa en xeral o mozo financeiro xudeu a máis noxenta invención da raza humana. Quixera, a pesar de todo, saber cánto debe, nun balance de conxunto, perdoárselle a un pobo que, non sen culpa de todos nós, tivo a historia máis dolorosa de entre tódolos pobos, e ó que se lle deben o home máis nobre (Cristo), o sabio máis íntegro (Spinoza), o libro máis influínte e a lei moral máis eficaz do mundo [...]”.

A apoloxía da violencia, que tamén abunda na obra de Nietzsche, lígase con frecuencia a prácticas nazis con respecto ós xudeus, cíngaros ou comunistas. Na Xenealoxía da moral aparece o significativo texto da Besta lourea: “Eles saborean entón a liberdade de toda coacción social, mantéñense na selva protexidos da tensión ocasionada polos valos, polo valo da paz en comunidade, retrotraéndose á conciencia inocente do animal depredador, que deixa tras de si unha sucesión de crimes, incendios, violacións, torturas, como se dunha simple falcatuada de estudantes se tratase [...]. No fondo de todas esas razas nobres agóchase o animal de presa, a errante besta lourea cobizosa de botíns [...]”. Nietzsche defende unha xerarquía baseada na forza bruta.

Tamén se apunta na obra a posición nietzscheana en relación coa guerra. A guerra é unha loita por unha vida superior e a sociedade que renuncia a ela entra en decadencia. Por iso Napoleón é considerado como un heroe porque sabe espertar de novo o soldado que loita polo poder. Pola contra, a democracia é nociva porque defende a convivencia pacífica, o home que devén libre e soña co benestar dos tendeiros, os cristiáns, as vacas, os ingleses e os demócratas.

Pero tamén hai alegacións en prol da paz, antimilitaristas e en contra da crueldade. Nietzsche rexeita a crueldade como propia do canalla e critica os exércitos porque sacrifican o mellor da mocidade.

Nietzsche non transfere o sufrimento a un ser transcendente ou á natureza. Precisamente a forza da vontade mídese polo grao de vida que acada nun mundo sen sentido. Por ese motivo se opón a Sócrates e Platón que racionalizan a vida e afogan a súa dimensión dionisiaca. O problema —di Sampedro— é que Nietzsche fai do vicio virtude. A crueldade pode ser pracenteira para o sádico que a inflixe, pero non para as vítimas que a sofren.

Rexeita o racionalismo cartesiano, a Ilustración e o contractualismo porque todos eles van contra a vida e contra o espírito de superación dos mellores, da elite. A mesma Revolución francesa non é senón o triunfo da moral do rabaño. O contrato social é unha estratexia dos febles para facerse oír.

En relación coas mulleres e os movementos feministas, Nietzsche ten a súa teima particular. Probablemente a infancia nun ambiente exclusivamente feminino, a maraxe de súa irmá e o fracaso amoroso teñen moito que ver coa misoxinia e o desprezo cara ó mundo feminino.

Finaliza o autor do libro cunha pregunta: ¿Queda algún modo de sermos nietzscheanos? A resposta é afirmativa. Hai suficientes ideas na obra de Nietzsche, e enumera algunhas que seguen a interesarnos hoxe en día para entende-la sociedade na que vivimos e a política vixente. Nietzsche aínda segue a ser un estímulo poderoso para pensar.

Manuel Rivas García
 Instituto Rosalía de Castro
 Santiago de Compostela

